

Si el que escric fos inventat...

Visat núm. 8
(octubre 2009)

per **Barbara Luczak**

El cicle de novel·les que Carme Riera ha dedicat a la problemàtica de la història i la memòria consta de tres obres: *Dins el darrer blau* (1994), *Cap al cel obert* (2000) i *La meitat de l'ànima* (2004). Si bé entre els personatges de les diferents parts i les seves històries existeixen relacions força subtils, l'element que atorga el caràcter de trilogia a aquestes novel·les és la intenció de l'escriptora. En les seves obres Riera es planteja recuperar alguns fragments de la història del seu país i treure a la llum uns espais de la memòria que el temps o la gent —conscientment o sense voler— han anat cobrint amb una capa d'oblit. També reflexiona entorn de les fronteres del text literari. Aquesta qüestió troba en les obres de Riera unes clares implicacions ètiques —i per tant pràctiques—, que es fan visibles quan comparem les relacions que l'autora estableix entre el seu text a *Dins el darrer blau* i *La meitat de l'ànima*, dues novel·les, que, respectivament, obren i clouen la trilogia.

La primera narra un episodi tràgic de la història dels jueus mallorquins. En la nota final, que acompanya la novel·la, l'autora postula la necessitat de demanar perdó als descendents de les víctimes dels *Autos de Fe* del segle XVII. En aquest projecte haurien de comprometre's «els mallorquins de bona voluntat», un grup del qual l'escriptora es declara partícip, tot referint-se a un subjecte col·lectiu: «nosaltres». Tot llançant aquesta mena de crida, accepta els esdeveniments passats, reelaborats literàriament en la novel·la, com a part de la seva pròpia història. *Dins el darrer blau* és, doncs, un relat de les persecucions que van patir els jueus mallorquins a final del segle XVII, ofert per una mallorquina a les acabades del segle XX. El fet que l'autora i els seus personatges es trobin vinculats al lloc on van néixer i a la seva història atorga coherència i veracitat al discurs de l'escriptora i li dóna força.

A *Dins el darrer blau* Riera aposta, doncs, per l'autenticitat de la veu d'una persona històrica que es dirigeix directament al/la lector/a. Tot deixant que el text i la paraula autorial s'il·luminin mútuament, no pretén transgredir les fronteres entre la realitat i la ficció. El cas de *La meitat de l'ànima* és diferent. Si bé en cap moment no perilla l'autonomia del text, l'escriptora potencia els vincles entre el món novel·lesc i l'extraliterari. Les coincidències entre la protagonista de la novel·la i l'autora, assenyalades en diferents comentaris i anàlisis de l'obra, arriben a desestabilitzar les fronteres entre els dos espais esmentats, encara que Riera, coneixedora dels mecanismes de la ficció, no arriba mai a identificar les dues figures. El procediment, a més de potenciar la versemblança del relat escrit en primera persona i d'encuriosir el/la lector/a, sembla inscriure's en un projecte més vast de l'escriptora. Gràcies a les estructures aplicades en la construcció de la trama —el motiu tradicional de la cerca i un mètode «científic» que aprofita fonts utilitzades habitualment pels historiadors—, el relat produeix la il·lusió d'apropar-se a un model d'investigació, entesa com a camí envers el descobriment del passat. La confusió entre allò fictici i allò real rebla aquest efecte. Les estratègies narratives aplicades en el text permeten configurar-lo com a artifici que procura donar llum sobre un fragment de la realitat, a la recerca de la veritat, en definitiva.

La meitat de l'ànima guarda una clara relació amb d'altres novel·les que en els últims decennis s'han escrit sobre la Guerra Civil Espanyola i l'època del franquisme. La reflexió que conté li permet representar i sintetitzar els objectius d'aquest darrer brot de novel·la històrica que observem en les literatures actuals de l'Estat espanyol. No és sorprenent, tampoc, que una obra de característiques semblants serveixi de cloenda a la trilogia històrica de Riera. L'escriptora també torna sobre la problemàtica de la responsabilitat que va abordar a *Dins el darrer blau*. Si el text literari adopta com a objectiu últim anar a la recerca de la veritat —de diverses veritats, de vegades—, escriure esdevé un acte de responsabilitat. En particular, escriure una novel·la històrica té el valor de prendre part en l'empresa d'alliberar i salvar aquesta «ànima de les persones» que, en l'obra rieriana, és la memòria.

